

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI APIE LIETUVOS VALSTYBĖS VALDOMŲ ĮMONIŲ VEIKLĄ 2018 METAIS

- 1. Valstybės valdomų įmonių 2018 metų rezultatai atspindi VVI portfelio rezultatų priklausomybę nuo energetikos sektoriaus įmonių veiklos:**
  - Didžioji dalis VVI apyvartos buvo sutelkta energetikos sektoriaus įmonėse – vien „Lietuvos energija“, UAB, įmonių grupės apyvarta sudarė net 45,6 proc. visos metinės VVI portfelio apyvartos.
  - Prastesnė energetikos sektoriaus įmonių veikla padarė didelę įtaką ir VVI portfelio grynojo pelno pokyčiui – visos VVI, įvertinus netipinių mokesčių įtaką, bendrai uždirbo 117,1 mln. eurų grynojo pelno, t. y. 46,5 proc. mažiau nei ankstesniais metais.
  - Į valstybės biudžetą paskirtų dividendų ir pelno įmokų suma mažėjo 21,6 proc. ir siekė 136,6 mln. eurų. Bendra grąža valstybei, įtraukiant ir VI mokamus netipinius mokesčius, už 2018 metus siekė 168,7 mln. eurų (17,0 proc. mažiau nei už 2017 metus). „Lietuvos energija“, UAB, skirstydama 2018 metų pelną, dividendams skyrė reikšmingai mažesnę dalį paskirstytinojo pelno (13,0 mln. eurų arba tik 16,6 proc. paskirstytinojo 2018 metų pelno).
- 2. 2018 metais augo didesnę grąžą generuojančių įmonių sektorių diversifikacija:**
  - Labiausiai matoma susisiekimo sektoriaus įmonių rezultato augimo tendencija – devynios į 2018 metų VVI portfelį įtrauktos susisiekimo sektoriaus įmonės, įvertinus netipinių mokesčių įtaką, uždirbo 90,3 proc. VVI portfelio grynojo pelno. Uždirbtas 105,7 mln. eurų siekęs grynas pelnas sektoriaus įmonėms leido pasiekti 5,2 proc. nuosavo kapitalo grąžą, kuri buvo aukščiausia tarp visų VVI sektorių. Į valstybės biudžetą paskirta dividendų ir pelno įmokų suma taip pat buvo reikšminga ir siekė 82,0 mln. eurų.
  - Po įvykdytos 42 miškų urėdijų reorganizacijos pastebimas miškininkystės sektoriaus rezultatų augimas, leidęs į valstybės biudžetą paskirti 22,1 mln. eurų pelno įmoką.
- 3. Įgyvendinant siektinus pelningumo rodiklius, susiduriama su iššūkiais:**
  - 2016-2018 metų laikotarpiui Vyriausybės nustatytas vidutinės nuosavo kapitalo grąžas per tris metus pasiekė 12 iš 29 VVI, kurioms buvo nustatyti siektini nuosavo kapitalo grąžos rodikliai. Vidutinį siektiną komercinės veiklos grynojo pelno rodiklį per tris metus pasiekė ir VI Valstybinių miškų urėdija.
  - 2016-2018 metų laikotarpiui Vyriausybės nustatytos vidutinės nuosavo kapitalo grąžos per tris metus nepasiekė 6 iš 9 didžiųjų VVI, kurioms buvo nustatytas siektinos nuosavo kapitalo grąžos rodiklis.
- 4. Vis daugiau VVI pradeda žengti į tarptautines rinkas, taip sekdamas žinomiausių tarptautinių VVI pavyzdžiu ir išlaikydamos aukštą augimo potencialą.**
- 5. Dvi valstybei atstovaujančios institucijos, t. y. Lietuvos Respublikos finansų ministerija ir Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, valdo didžiąją dalį VVI portfelio. Šių ministerijų, kaip valstybei atstovaujančių institucijų, priimami sprendimai turi išskirtinę įtaką portfelio įmonių veiklos rezultatams.**
- 6. Kasmet mažėja įmonių skaičius – didžiausias mažėjimas fiksuojamas kitų įmonių sektoriuje, kurį sudaro mažiausios ir įvairaus spektro veikla užsiimančios įmonės. Šių įmonių reorganizavimo ir kiti susiję klausimai sprendžiami lėtai, sprendimų įgyvendinimas užsitiesia.**
- 7. Dukterinių įmonių kolegialių organų struktūrose stokojama nepriklausomų narių.**
- 8. Dalis įmonių, ypač veikiančios energetikos sektoriuje, siekdamos atvaizduoti geresnius veiklos rezultatus, atlieka koregavimus, eliminuojant vienkartinį įvykių įtaką veiklos rezultatams.** Dažniausiai tai apima turto perkainojimo sąnaudas, kurios mažina įmonės grynąjį pelną, reguliuojamos veiklos kainų įtaką. Rezultatų koregavimas ir jų pateikimas metiniuose pranešimuose ar veiklos ataskaitose įmonėms sudaro prielaidas atvaizduoti aukštesnius veiklos rezultatus, iškreipia pateikiamo grynojo pelno ir grąžos savininkui santykį.

Rekomendacijos:

1. Turi būti skiriamas didesnis dėmesys didžiausioms, ypač energetikos ir susisiekimo srityje veikiančioms, VVĮ. Tai turi atsispindėti tiek VVĮ politikos formavime, tiek Valdymo koordinavimo centro veikloje.
2. VAI privalo užtikrinti, kad dividendai ir pelno įmokos būtų skiriami vadovaujantis galiojančiais teisės aktais.

VVĮ VADOVŲ ATLYGIS

1. **Reikšmingesnių pažeidimų laikantis Vyriausybės nustatytos VĮ vadovų atlygio politikos nenustatyta.** Nustatytas tik vienas atvejis, kai VĮ „Infostruktūra“ vadovo pastoviajai atlyginimo daliai nustatyti, koeficientas padidintas daugiau nei leidžiama teisės aktų ribose. Valstybės valdomos bendrovės, nors teisės aktų nuostatos joms yra rekomendacinio pobūdžio, Vyriausybės nustatytos politikos dažniausiai taip pat laikosi. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad VĮ „Mūsų amatai“ informacijos apie vadovo atlyginimą nepateikė nei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, nei Valdymo koordinavimo centrui.
2. **VVĮ vadovų atlyginimai yra ženkliai žemesni, lyginant su privačiu sektoriumi.** VVĮ vadovų metinis atlygis vidutiniškai sudaro tik apie 40-60 proc. rinkos vidurkio. Dalies VVĮ vadovų atlygiai ženkliai žemesni nei rinkos vidurkiai net ir įvertinus tai, kad jiems nustatomas Vyriausybės nutarimu leidžiamas maksimalus atlyginimas.
3. **Atlygio struktūra skiriasi nuo rinkoje esančių praktikų.** Vidutiniškai VVĮ vadovų kintamoji atlyginimo dalis siekia apie 30-35 proc. viso atlyginimo, o rinkos įmonių apie 15-20 proc. Skirtumus atlygio struktūroje lemia VVĮ vadovų atlygio reguliavimas, kuris nustato ypač žemus pastoviosios atlyginimo dalies režius bei galimybę kintamajai atlyginimo daliai (įskaitant premiją) sudaryti iki 45 proc. viso atlyginimo (t. y. daugiau nei 80 proc. pastoviosios atlygio dalies).
4. **Vyriausybės nustatyta atlygio politika per daug komplikuota ir neatskleidžianti įmonių vadovų veiklos kompleksiskumo.** Taip yra dėl nustatytų per siaurų ir per žemų pastoviosios atlyginimo dalies režių, įmonės kategorijai nustatyti taikomų netinkamų rodiklių bei perteklinių taisyklių, kurios neatspindi įmonių veiklos specifikos. Esamas reguliavimas arba skatina nesilaikyti nustatytos politikos (jei tai tik rekomendacinio pobūdžio nuostatos), arba maksimaliai kelti kintamąją atlyginimo dalį, įskaitant ir premijas. Tokia praktika žalinga, nes skatina įmonių vadovams nustatyti neambicingus tikslus tam, kad vadovas per didesnę kintamąją dalį galėtų gauti artimesnį rinkos vidurkiui atlygį.

Rekomendacijos:

1. VVĮ vadovams nustatyti artimesnius rinkos vidurkiui atlygius, kurie padėtų pritraukti ir išlaikyti kompetentingus vadovus. Taip pat keisti atlygio struktūrą, kurioje kintamoji atlyginimo dalis sudarytų mažesnę viso atlyginimo dalį.
2. Formuojant VVĮ vadovų atlygio politiką, įmonių kategorizavimas turi būti siejamas su bendrai taikomu VVĮ kategorizavimu (pagal LR įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo nuostatas). Taip pat turi būti nustatyti platesni ir persidengiantys atlygio režiai, suteikiantys daugiau lankstumo VVĮ vadovo atlygį nustatančiam organui, bei atsisakyta perteklinių taisyklių, leidžiančių papildomai koreguoti atlyginimo dydį.

KOLEGIALIŲ PRIEŽIŪROS IR VALDYMO ORGANŲ NARIŲ ATLYGIS

1. **Reikšmingesnių pažeidimų įgyvendinant Vyriausybės nustatytą kolegialių organų atlygio politiką nenustatyta.** Visos VĮ taikė valandinio atlygio sistemas, taip pat laikėsi ir nustatytų atlygio rėžių.
2. **Taikomos apmokėjimo sistemos tarp VVĮ labai skiriasi.** Laikantis Vyriausybės nustatytos politikos, daugumai kolegialių organų narių taikytos valandinio atlygio sistemos, tačiau taikytos ir fiksuoto atlygio bei atlygio už dalyvautus posėdžius praktikos. Taip pat labai skyrėsi ir sutartinio atlygio atskleidimo principai: vienosė įmonėse atlygis buvo nustatomas su visais mokesčiais, kitose tik su nario mokesčiais arba po visų mokesčių.
3. **Atlygio, kai mokama už darbui skirtas valandas, sistema neatitinka gerųjų valdysenos praktikų.** Šiuo metu Lietuvoje taikomos valandinio atlygio praktikos rodo, kad valandinio atlygio praktika ydinga ir kelia perteklinę administracinę naštą bei skatina nepasitikėjimą tarp kolegialių organų narių ir valstybei atstovaujančių institucijų. Dėl šių priežasčių turi būti siekiama pereiti prie fiksuoto atlygio sistemos. Fiksuota atlygio sistema laikoma tinkamiausia apmokėti kolegialaus organo narių darbą, todėl dažniausiai taikoma ir visoje vakarų Europoje, įskaitant ir valstybės valdomas įmones.
4. **Kolegialaus organo pirmininkui mokamas atlygis neatitinka pasaulinių praktikų.** Vakarų Europos šalyse pirmininkui tipiškai mokamas apie du ir daugiau kartų didesnis atlygis nei kolegialaus organo nariui. Kaimyninių šalių (Latvija, Lenkija, Estija, Švedija, Norvegija) VVĮ kolegialių organų pirmininkų atlygiai yra apie 1,5-2 kartus didesni nei kitų narių. Lietuvoje suformuota atlygio politika valstybės valdomų bendrovių pirmininkams numato tik 1,3 karto didesnę atlygį, valstybės įmonių – tokį patį kaip ir kitiems nariams.
5. **Faktiniai atlygiai tarp VVĮ reikšmingai skiriasi.** 2018 metais faktiniai priskaičiuoti atlygiai nepriklausomiems nariams skyrėsi iki 100 kartų (žemiausias priskaičiuotas atlygis siekė tik apie 20-40 eurų per mėnesį). Net ir įvertinant tai, jog valstybės valdomos įmonės savo apimtimi stipriai skiriasi, tokio dydžio skirtumai rodo, jog dalies VVĮ valdybų nariams mokamas neadekvačiai žemas atlygis.

Rekomendacijos:

1. Atsisakyti kolegialių organų narių atlygio politikos, kai mokama tik už valandas arba posėdžius ir pereiti prie fiksuoto atlygio sistemos.
2. Reguluojant valdybos narių atlygį nustatyti ne tik viršutinį atlygio rėžį, bet ir apatinį, kuris didelių įmonių valdybų nariams turi būti nemažesnis nei 9 000 eurų per metus, atskaičius visus mokesčius.
3. Numatyti, kad VVĮ kolegialių organų pirmininkų atlygis būtų apie du kartus didesnis nei kitų kolegialaus organo narių.

SPECIALIEJI ĮPAREIGOJIMAI

1. **Beveik 40,0 proc. VVĮ 2018 metais vykdė specialiuosius įpareigojimus.** Iš jų devynios įmonės ataskaitiniu laikotarpiu vykdė tik specialiuosius įpareigojimus. VVĮ vykdomų specialiųjų įpareigojimų sąnaudos, įtrauktos į pelno (nuostolių) ataskaitas, 2018 metais sudarė 7,1 proc. visų VVĮ sąnaudų, turtas – 17,3 proc. viso VVĮ turto.
2. **Beveik pusė VVĮ sąnaudų, patiriamų vykdant specialiuosius įpareigojimus, nebuvo įtraukiamos į įmonių pelno (nuostolių) ataskaitas** – šios sąnaudos buvo tiesiogiai padengiamos biudžeto arba įvairių fondų skirtomis dotacijomis. Dėl šios priežasties, vertinant VVĮ specialiųjų įpareigojimų sąnaudas, būtina įvertinti ir į finansines ataskaitas neįtraukiamus kaštus. Trečdalis VVĮ turto, priskirto vykdyti specialiuosius įpareigojimus, nebuvo įtrauktas į įmonių balansus.

Didžiąją dalį šio turto sudarė finansinio sektoriaus VVI valdomi įvairūs fondai bei kitos finansinės priemonės.

3. **Dalies VVI** (pavyzdžiui, VI „Regitra“) **vykdomi specialieji įpareigojimai buvo pelningi** – kai kurių iš jų ataskaitinio laikotarpio rezultatas netgi reikšmingai viršijo bendrą VVI portfelio grąžą.
4. **4 iš 24 VVI, vykdančios specialiuosius įpareigojimus, neturėjo atskyrusios šių pelno (nuostolių) ataskaitų bei įmonių balanso rekomenduojama apimtimi.** Tai neleidžia įvertinti, kokią įtaką įmonių rezultatams turi vykdomi specialieji įpareigojimai. Dalis VVI, vykdančių specialiuosius įpareigojimus, atliekamų funkcijų finansų atskyrimą vykdo paviršutiniškai – pavyzdžiui, visos įmonės sąnaudos bei visas turtas išskaidomas proporcingai pagal funkcijų generuojamas pajamas. Taip pat didžioji dalis VVI neturi arba neviešina finansinių ataskaitų atskyrimui pagal funkcijas taikomos metodikos bei principų.
5. **Mažai VVI** (pavyzdžiui, AB „Lietuvos geležinkeliai“ įmonių grupė) **viešina pakankamai papildomos informacijos, kuri leistų objektyviai įvertinti įmonės vykdomus specialiuosius įpareigojimus** – ši informacija, nors ir nėra privaloma skelbti viešai teisės aktais, leistų geriau įvertinti vykdomų specialiųjų įpareigojimų sąnaudas bei šių sąnaudų kompensavimui skiriamas valstybės biudžeto dotacijas.
6. **Kai kurių VVI vykdomos funkcijos** (pavyzdžiui, VI Registrų centras, VI Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras) pagal Rekomendacijas¹ neatitinka vieno iš specialiojo įpareigojimo kriterijų – **nėra paskirtos šioms įmonėms įstatymais arba Vyriausybės nutarimais**, todėl yra laikomos komercine veikla, nors pagal veiklos pobūdį galėtų būti laikomos specialiaisiais įpareigojimais.

Rekomendacijos:

1. VAI turi reikalauti, kad valdomos VVI, vykdančios specialiuosius įpareigojimus, pilna apimtimi, remiantis Rekomendacijomis, atskirtų specialiųjų įpareigojimų ir komercinės veiklos finansinę informaciją, taip pat viešai atskleistų daugiau finansinės ir nefinansinės informacijos, leidžiančios objektyviai įvertinti vykdomus specialiuosius įpareigojimus.
2. VAI turėtų peržiūrėti jų atstovaujamų VVI kitas nei įstatymais ar Vyriausybės nutarimais pavestas vykdomas funkcijas ir prireikus inicijuoti teisės aktų pakeitimus, kurie suteiktų galimybę atitinkamas VVI vykdomas veiklas pagal Rekomendacijomis apibrėžiamus kriterijus priskirti specialiesiems įpareigojimams ir taip užtikrinti skaidrų ir gerosiomis praktikomis grįstą specialiųjų įpareigojimų vykdymą.

¹ LR ūkio ministro 2013 metų gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 4-1100 „Dėl valstybės valdomų įmonių specialiųjų įpareigojimų nustatymo ir informacijos pateikimo rekomendacijų patvirtinimo“.